

НЕДОСТАТНЯ АРГУМЕНТОВАНІСТЬ ТА “РАДЯНЩИНА” В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОЧИМА СТУДЕНТІВ¹

М. І. Коршунова,

студентка 4 курсу, медичний факультет №2,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
korshunovamilenaa@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-6582-4509>

[https://doi.org/10.34017/1313-9703-2024-1\(23\)-2\(24\)-98-105](https://doi.org/10.34017/1313-9703-2024-1(23)-2(24)-98-105)

Анотація

Милена Коршунова. Недостатъчната аргументация и "съветизъма" в учебния процес на медицинските висши учебни заведения през погледа на студентите. Авторът проучва проблема за липсата на доказателственост и остарелостта на програмите за обучение в медицинските висши учебни заведения, използвайки примера на украинската образователна система. Анализират се мненията и впечатленията на студентите въз основа на анонимното анкетиране относно недостатъците на съветското наследство в образованието. Проучването показва наличието на редица пречки, с които се сблъскват студентите по медицина при изучаването на класически и съвременни подходи в медицината, както и влиянието им върху качеството на обучение на бъдещите лекари. Изтъква се необходимостта от обновяване на методическия и образователния компонент на медицинското образование и въвеждане на съвременни стандарти за подобряване на качеството на медицинската практика.

Ключови думи: висши учебни заведения, "съветизъм", доказателствена медицина, съвременна медицина, студент-центрирано обучение и преподаване

Анотація

Мілена Коршунова. Недостатня аргументованість та "радянщина" в навчальному процесі медичних закладів вищої освіти очима студентів. Дане дослідження розглядає проблематику недоказовості та застарілості навчальних програм у медичних закладах вищої освіти на прикладі української системи. Авторка проаналізувала думки та враження студентів на основі анонімного опитування щодо недоліків радянської спадщини у навчанні. Дослідження засвідчило наявність низки перешкод, з якими стикаються студенти-медики у вивчені класичних та сучасних підходів до медицини, а також вплив таких методів на якість підготовки майбутніх лікарів. Висвітлено необхідність оновлення методичної та навчальної складових медичної освіти та впровадження сучасних стандартів для покращення якості медичної практики.

Ключові слова: заклади вищої освіти, радянщина, недоказова медицина, сучасна медицина, студентоцентрироване навчання і викладання

¹ Стаття виконана під керівництвом проф. С. Л. Шевченка, доктора філософських наук, професора кафедри філософії, біоетики та історії медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

Abstract

Milena Korshunova. Lack of sufficient argumentation and "Sovietism" in the educational process of higher educational medical institutions as viewed by students.

This study examines the problem of lack of evidence and obsolescence of educational programs in medical institutions of higher education using the example of Ukrainian system. The author analyzed the opinions and impressions of students based on an anonymous survey regarding the shortcomings of the Soviet heritage in education. The study proved the presence of a number of obstacles faced by medical students in the study of classical and modern approaches to medicine, as well as the impact of such methods on the quality of training of future doctors. The need to update the methodological and educational components of medical education and the introduction of modern standards to improve the quality of medical practice is highlighted.

Keywords: higher educational institutions, former Soviet Union, evidence-based medicine, modern medicine, student-centered learning and lecturing

Постановка проблеми. У сучасному світлі наукового прогресу та швидкого розвитку медичних наук, питання використання застарілих методик і підходів, що базуються на радянських стандартах та недоказових методах в навчальному процесі медичних закладів вищої освіти, є актуальним та вимагає висвітлення. Студенти, які навчаються в таких закладах, стикаються з суперечностями між класичними та сучасними підходами до медичної практики, що може суттєво впливати на якість їхньої підготовки та майбутню професійну діяльність. Ця проблема потребує детального аналізу та оцінки з метою визначення можливих шляхів її вирішення та покращення медичної освіти в Україні.

Вступ. Сьогодні нерідко висловлюється думка про необхідність всіляко підтримувати традиції, не рівнятись на інші приклади, які не "приживуться" в нашій країні. На тлі такої невизначеності медична освіта перетворюється на "візок, який тягнуть у різні боки". Україна з часів срср взяла за основу так звану пруську модель освіти (яку, в свою чергу, отримано від рф), що вважалась прогресивною в середині та наприкінці XIX ст. Тобто, протягом 170 років навчання проводиться за такими принципами: уніфікована програма предмета, практично ніколи не інтегрована з іншими предметами, виконання завдань виключно затвердженим методом, регламентований перелік додаткової літератури, тобто, рух тільки в чітко визначеному напрямку. Це швидко призводить до демотивації, неспроможності пристосуватись до жорстких правил, перебування в оточенні викладачів/студентів, які не розуміють або не хочуть розуміти, що навчальний процес може бути організований інакше.

Виклад основного матеріалу. В українських медичних ЗВО в навчальній програмі студентів молодших курсів наявна велика кількість предметів, які швидше за все не пов'язані з майбутньою медичною діяльністю, проте на їх вивчення витрачається багато часу. Теоретичні дисципліни вивчають до III, іноді до IV року навчання, тоді як практично в усьому світі теоретичний курс триває 2 роки і має як горизонтальну, так і вертикальну інтеграції з акцентом на реальній медичній доцільності. ЗВО вміло підлаштувались під сучасні вимоги: в усіх навчальних планах розгорнуто прописані рівні компетентностей, навичок, які отримують студенти після закінчення навчання, і цей перелік зіставний з таким у зарубіжних медичних ЗВО. Проте, існуюча система за своєю сутністю не здатна забезпечити належний рівень реальних медичних знань та навичок. У більшості випадків клінічні навички отримуються на так званих "клінічних базах". Здебільшого це ті ж самі навчальні аудиторії, в яких викладачі опитують за програмою, тобто, "проходять" матеріал, перебуваючи в аудиторіях. Ситуація погіршилася через впровадження незважених та не до кінця продуманих кроків реформи: у 2020 р., коли навіть найкваліфікованіші викладачі не могли підійти до пацієнтів, якщо хоча би

за найменшим сумісництвом не працювали у цій лікарні. Цю проблему було юридично врегульовано протягом року, проте вона може повторитися з іншими варіаціями: юридичні колізії дозволяють цьому відбутися (Горобейко, Дінець, 2022).

Сьогодні в Україні, незважаючи на воєнний стан і боротьбу українців за власну ідентичність, студенти й надалі зіштовхуються з проблемою нав'язування радянських нарративів у процесі навчання. Вплив історії, культури та політики радянського союзу все ще проявляється в сучасному українському суспільстві, зокрема, і їх одностороннє й тенденційне тлумачення в освітньому процесі викладачами, що є обтяжливим для тих студентів, які вбачають у цьому періоді репресивний режим та порушення прав людини. І це є доволі актуальною проблемою, яка потребує і соціологічного зрізу думки учасників освітнього процесу в закладах вищої освіти, зокрема, і медичних, адже мотивацію та патріотичність майбутніх лікарів формує і гуманітарна складова вищої освіти. А вона має бути позбавлена радянських стереотипів та ідеологічних кліше.

На жаль, у сучасних українських закладах вищої освіти залишаються прояви підтримки та нав'язування радянських нарративів у навчальних програмах, що створює конфлікт між офіційною лінією уряду та іншими підходами до інтерпретації історії. Ця проблема вимагає уваги та дослідження, оскільки має вплив на формування свідомості майбутніх поколінь та на розвиток сучасного суспільства. Власне у контексті навчання студентів-медиків стає особливо актуальною дана проблема, оскільки медична освіта потребує глибокого розуміння історичних та етичних аспектів, які впливали на розвиток медичної науки та практики. Проте в контексті сучасної України, де навчання виходить за межі минулих стандартів та парадигм, нав'язування радянських нарративів стає вагомою перешкодою у формуванні професійної та етичної компетентності майбутніх лікарів.

Відповідно до цього, дослідження проблеми нав'язування радянщини у навчальному процесі медичних університетів має велике значення. Розуміння цієї проблеми дозволить розробити ефективніші стратегії відтворення медичної освіти, що відповідає сучасним вимогам і цінностям суспільства.

Дане дослідження спиратиметься на проведене опитування серед студентів медичних закладів вищої освіти. Респондентами опитування стали студенти Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, Харківського національного медичного університету, Донецького державного медичного університету.

Серед основних проблем, з якими стикаються студенти під час навчання в університеті виділено наступні – з боку навчального закладу:

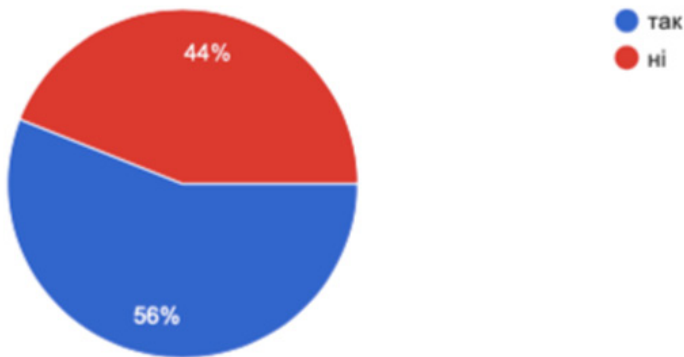
1. несправедливість оцінювання;
2. недбале ставлення зі сторони викладачів та відсутність мотивації викладати, повсюдне згадування радянського союзу;
3. неякісне навчання: примусові конспекти, відсутність практики, відсутність сучасної літератури для навчання, "совковий підхід до викладання", гомеопатія та інші недоказові методи лікування;
4. корупція та неповага, старі канони викладання, неприйняття західної літератури, суб'єктивність викладача;
5. застаріла система з невмотивованими викладачами;
6. самоосвіта, проблема розподілу;
7. дискримінація, сексизм;
8. російська мова.

З боку студента:

1. стрес;

2. невміння організувати власний час;
3. проблеми з пошуком додаткової інформації.

Чи зіштовхувалися студенти з “радянщиною” під час навчання? (“Радянщина” – те, на нашу думку, що характеризувало радянський період історії, було властивим йому; нав’язування наративів радянського союзу, прийнятних на той момент “ідеалів”) (Див.діаграму 1)

Діаграма 1. Чи мали справу студенти з “радянщиною” під час навчання?

(кількість опитаних респондентів 141, серед яких 79 відповіли “так”, мали, що становить 56% від загальної кількості, та 62 – ні, що становить 44% від загальної кількості)

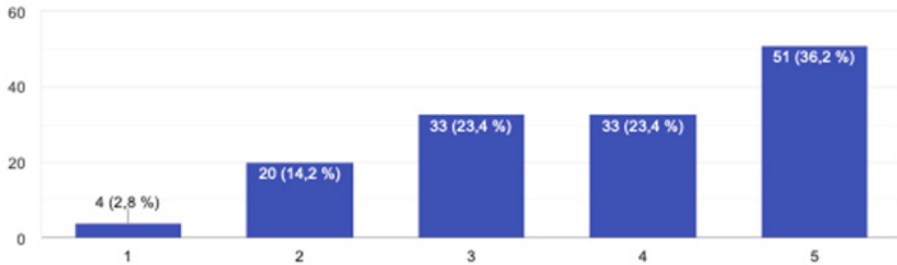
На думку опитуваних респондентів, “радянщина” в навчальному процесі безпосередньо виявлялась в наступному:

1. Нав’язування якості вищої освіти СРСР, несучасні підходи до методів викладання, “вимірювання АТ по ртутному стовпчику за книгою 74 р.”, писати все від руки, а не в електронному форматі, російська мова, радянські переконання та методи лікування, ідеалізація радянської армії та відвертне зневажання нинішньої, нав’язування радянської системи освіти, світогляду та підходу до пацієнтів, несприйняття новітніх технологій та розвитку в певних галузях.

2. Нав’язування своєї ідеології студентам від старших викладачів, “чоловік це все”, сексизм, вказування дівчатам, що їм не місце в хірургії, головне знайти чоловіка. “Я життя прожив, а ви хто взагалі...”

3. “Раніше було краще”, “Лікування було безкоштовним і кращим, ліки працювали по справжньому, а зараз не таке”, “Мене, коли я був студентом 3 курсу, відправляли за урал, і я там був один як лікар, не те що ви зараз, але тоді країна яка була...”, “От раніше студенти вчилися набагато краще, а ви всі ліниві і дурні...”, “Хто ти така, щоб я тобі щось пояснювала, відкрила книжку і прочитала...”, “Ви ніколи лікарем не станете...” тощо.

Чи вважають студенти, що радянщина є проблемою в освітньому процесі (див. діаграму 2).

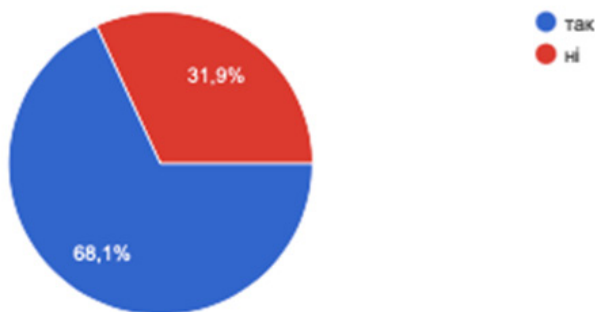
Діаграма 2. Чи вважають студенти, що “радянщина” є проблемою в освітньому процесі (кількість опитаних респондентів 141, було запропоновано 5-ти бальну шкалу, де 51 з опитуваних вважають це значною проблемою (оцінка “5”), 33 опитуваних вважають, що це радше за все, є проблемою (оцінка “4”), 33 – радше за все так, ніж ні (оцінка “3”), 20 – радше за все це не є проблемою (оцінка “2”), 4 респондента вважають, що це не є проблемою взагалі (оцінка “1”)).

Подібні розповіді про викладачів і навчальний процес звучать від студентів з різних університетів. Разом з епітетами: “совок”, “комунізм”, “радянщина”. Однобокість викладу, націленість на забування – типові методи виховання людини тоталітарного світу. Скажімо, зразкового пролетаря, який точить деталі на заводі і киватиме в такт єдиної правильної думці “згори”. Це і спричиняє брак критичних, творчих і активних особистостей, які потрібні для розбудови молодій державі (Грудка, 2016).

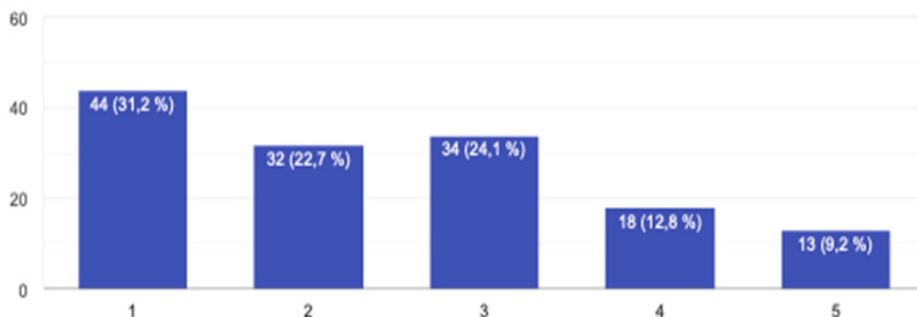
На думку опитаних студентів, цю проблему можна вирішити наступними шляхами:

1. Дати більше можливостей молодим спеціалістам.
2. Змінити викладацький склад, “підвищення кваліфікації не для галочки раз на рік”, пошук зацікавлених і перспективних фахівців, “давати молоді навчати”, іспити для викладачів.
3. Оновити навчальні джерела, запозичити/перекласти зарубіжні джерела, використовувати навчальні джерела не старіші за 5 років від сьогоднішнього.
4. “Більше вкладати коштів у модернізацію університетів і навчального процесу з вектором на захід, запровадження більшої кількості практики, приділяти більше уваги формуванню професійних комунікативних навичок”.
5. “Взаємоповага викладачів і студентів, щоб усе відповідало інтересам обох сторін. Не ставитись до медиків як до безправних рабів”, “здійснити засідання педагогів і провести з ними обговорення цієї проблеми”.
6. “Запровадити покарання для викладачів за неналежне ставлення до студентів, провести їм багаторазові лекції з питань сексизму та боротьби з ним, розробити адекватну систему оцінювання, надати студентам право анонімної скарги на викладача, щоб унеможливити потім необ’єктивне ставлення до студента, який написав скаргу і з міркувань безпеки”.
7. “Не піднімати цю тему, і взагалі забути за її існування”.
8. “Радянщина – це ракова пухлина України, досить примушувати молодих людей страждати, бо як говорять лікарі 40+: “ініціатива наказуєма””.

Серед опитуваних здобувачів медичних закладів вищої освіти 96 осіб мали справу з відсутністю аргументації та 45 – не мали.

Діаграма 3. Чи мали справу студенти з відсутністю аргументації під час навчання? (кількість опитаних респондентів 141, серед яких 96 стикались, 45 – ні)

Діаграма 4. Частота, з якою зустрічаються студенти з проблемою відсутності аргументації під час освітнього процесу (кількість опитаних респондентів 141, серед яких 44 зіштовхувалися дуже рідко (оцінка “1”), що становить 31,2% від загальної кількості опитаних, 32 – рідко (оцінка “2”), що становить 22,7% від загальної кількості, 34 – декілька разів (оцінка “3”), що становить 24,1% від загальної кількості, 18 – часто (оцінка “4”), що становить 12,8%, 13 – майже щодня (оцінка “5”), що становить 9,2% від загальної кількості,

У формуванні майбутніх вузьких фахівців виняткове значення має особистий авторитет викладача. Часом цей фактор набуває вирішального значення в популяризації відповідної дисципліни. Чим вищий у викладача інтелект, чим більше він підготовлений і освічений, тим більша кількість здобувачів освіти хоче бути схожим на нього, а отже, зростає чисельність продовжувачів його справи (Нємченко, Ляховський, Ковальов та ін., 2019).

У 2017 рік Міністерством охорони здоров'я України була висвітлена стратегія розвитку медичної освіти в Україні, де було висвітлено низку проблем та шляхи їхнього вирішення. Пункт про підвищення кваліфікації викладачів медичних університетів включав в себе розробку та запуск комплексної програми підвищення рівня знання англійської мови; створення програми підвищення кваліфікації викладачів методом пошуку фінансування, розробки підходів, визначення ключових напрямків підвищення кваліфікації; запуск програм навчання та стажування у закордонних університетах та медичних закладах, участі у міжнародних конференціях для викладачів та аспірантів (“Стратегія розвитку медичної освіти в Україні, МОЗ України, 2017).

Якщо за останнім пунктом у вільному доступі будь-хто може ознайомитись з можливостями стажувань для вмотивованих викладачів, втім інші проблеми лишаються і досі не вирішеними. Серед опитуваних студентів дане питання, на їхню думку, можна вирішити таким чином:

1. Регулярні тестування викладачів та їх екзаменування.
2. Можливості для викладачів, профінансовані з боку університету, доєднатися до міжнародних конференцій, програм обміну та стажування, аби викладачі переймали міжнародний досвід викладання.
3. Матеріальні та нематеріальні винагороди для викладачів, які ефективно здійснюють навчальний процес.
4. Університет має надавати для своїх студентів вільний доступ до користування різними навчальними платформами.
5. "Розглянути ймовірні ідеї, за яких викладачі б відпочивали дещо більше. Всі негативні фактори в сфері освіти існують тільки через перевагому як студентів, так і викладачів. Залучати психологів до навчальних закладів, заради роботи з двома сторонами і знаходження компромісу. У випадку більш серйозних ситуацій – залучати правоохоронні органи".
6. Кращий відбір викладацького складу по компетентності, некуплені бали та підтвердження кваліфікації.

Висновки. Як засвідчує здійснене нами опитування та аналіз його результатів, питома вага виявів відсутності достатньої аргументації не є критичною (22% респондентів її оцінюють як "часту" чи "щоденну" в навчальному процесі), натомість явища радянщини в освітньому та навчальному процесах, зокрема, при підготовці майбутніх лікарів, залишаються доволі значними (59,6% респондентів вважають, що "радянщина" є значною проблемою або, радше, проблемою), що спонукає порушувати ці питання перед адміністрацією медичних закладів вищої освіти задля усунення таких негативних явищ в навчальному процесі.

Шляхи вирішення вказаної системної проблеми залежать від кінцевої мети, визначеної на державному рівні. Найпростіший шлях – нічого не змінювати: навчальні заклади готують недостатньо кваліфіковані кадри, яким не потрібна гідна оплата праці. Інший шлях – радикальна перебудова: складний, з очікуваним спротивом, необхідністю скорочення та об'єднання великої кількості кафедр, звільнення викладачів без реальної практики. Необхідно розуміти, що фахівці з міцними знаннями можуть влаштуватися на роботу в інших країнах з більш конкурентоспроможною заробітною платнею. Багато помилок можна виключити, якщо в основу покласти модель вже існуючої системи медичної освіти, наприклад німецької чи шведської, починаючи з навчальних планів та програм і закінчуючи проектами лікарень та моделлю фінансування. Головне – воля та розуміння всіх учасників процесу і неповторення помилок, адже від змін мають виграти всі, і в першу чергу – громадяни країни. Раціональне реформування системи медичної освіти з урахуванням досвіду західних країн, створення умов для фактичного впровадження засад Болонської системи дозволять готувати кваліфікованих лікарів.

Якщо замість аморфного ствердження, що комуністична спадщина стоїть на заваді, матимемо чітке розуміння того, для чого саме потрібно її викоринювати, то й сприйматиметься вона комплексно – з перевагами, завдяки яким можуть бути забезпечені відповідні результати.

Література та посилання

Горобейко, М. Б., Дінець, А. В. (2022), "Медична освіта в Україні: системні проблеми і можливі шляхи їх вирішення", *Український медичний часопис*, 5 (151) – ІХ/Х, с. 1-3.

- Грудка, О. (2016), "Нецілісна декомунізація", Електронний ресурс. Режим доступу (30.06.2024): <https://www.radiosvoboda.org/a/28187461.html>
- Нємченко, І. І., Ляховський, В. І., Ковальов, О. П., Люлька, О. М., Баля, Г. М. (2019), "Новітні освітні технології у вищій медичній освіті", *Матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю "Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні"* (21 березня 2019 р., м. Полтава), с. 148-149.
- "Стратегія розвитку медичної освіти в Україні, МОЗ України, 2017 р.", Електронний ресурс. Режим доступу (30.06.2024): https://moz.gov.ua/uploads/1/8475-medical_education_analytics.pdf

References

- Grudka, O. (2016), "Unpurposeful decommunization" ["Necilisna dekomunizaciya"], viewed 30 June 2024, available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/28187461.html> [in Ukrainian]
- Horobeyko, M. B., Dinets, A. V. (2022), "Medical education in Ukraine: systemic problems and possible ways to solve them" ["Medy`chna osvita v Ukrayini: sy`stemni problemy` i mozhly`vi shlyaxy` yix vy`rishennya"], *Ukrainian Medical Journal*, 5 (151) - IX/X, p. 1-3 [in Ukrainian]
- Nemchenko, I. I., Lyakhovskiy, V. I., Kovalev, O. P., Lyulka, O. M., Balya, H. M. (2019), "The latest educational technologies in higher medical education" ["Novitni osvritni texnologii u vy`shhiy` medy`chniy` osviti"], *Educational and scientific materials. conf. from international with the participation of "Actual problems of modern higher medical education in Ukraine"* (March 21, 2019, Poltava), с. 148-149 [in Ukrainian]
- "Strategy for the development of medical education in Ukraine, Ministry of Health of Ukraine, 2017" ["Strategiya rozvy`tku medy`chnoyi osvity` v Ukrayini, MOZ Ukrayiny`, 2017 r."], viewed 30 June 2024, available at: https://moz.gov.ua/uploads/1/8475-medical_education_analytics.pdf [in Ukrainian]

© Мілена Ігорівна Коршунова